

ГОДИНА

5
1 8 6 8**ВОЈИН**

БРОЈ

25

1. Септембра.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЪЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Путови по балканском трополу. 6. — Мисли о војноме устројству (наставак). — Положаји, од Лера (наставак). — Новине и ситнине.

Путови по балканском трополу.**6.****Пут из Средице у Нови.**

Од Средице (*Serdica, Зофих*), пут се управља на село Студену, пење се уз Балган, за тим прелази село Љетницу и кроз Клисур улази у долину моравску, коју прелази и кроз село Голубац стиза у

Враљу (110 кил.) варош од 2500 душа, на речици иста имена, која се улева у Мораву. У близини има чувених жељезница (где се копа жељезо.)

Од Голубца одваја се један пут моравом преко Лесковца и Крвнаграда у Ниш.

Од Врање иде се најпре нешто моравом те се долази у варош.

Мораву (Гилан, 145 кил.) са 1000 душа, близу извора реке мораве (јужне) у долини између Црне планине (Кара даг) и Љуботина.

Сад се иде преко водолучја Мораве и Ибра у **Приштину** (180 кил.) на Косову, столица првих српских краљева из дома Немањина, у једном

удољу опкољеном лепим онижим брдима. Има преко 10.000 душа, лепе цамије, велику чаршију и многе топице.

Одавде се иде уз Ибар до у

Вучитрн (200 кил.) варош од 2500 душа на речици Ситници, која улази у Ибар; и после преко варошице **Митровице** и села **Вањског** долази у

Трговњу (Гени Базар, 250 кил.) на реци Рашкој, уточици Ибровој на тремеђи између Нове Србије, Босне и старе Србије. Важно трговно место, и има многе чувене топице. Има ће око 10.000 душа небројећи ту и засеке на оближњим брдашцима са дивним погледом.

Од **Трговље** одваја се један пут на север за у **Чачак** преко планине Гледића.

Главни пут иде преко огранака исте планине и долази у

Сіеницу (290 кил.) варошицу од 1500 душа и једном тврдињом. Одавде се одвоји један пут на север долином Увца и преко **Нове вароши**, **Радеша** и горе Сувобора долази у **Ужице**.

Од **Сіенице** прелази се из долине Увца у долину Лиша те се стиза у

Приеполје (327 кил.) варошицу од 1500 на Лиму и Милошеви.

Пролазећи кроз **Плевље** (Гаслица, 349 кил.) варош од 2000 душа, и кроз **Чајницу**, силази у долину Дрине за

Горажду (397 кил.) малену варошицу од 1000 душа на левом брегу Дрине, преко које се дрвеним мостом пређе при ушћу Сополице, и преко села **Праце** долази у

Сарајево (447 кил.) из кога улази у долину Босне реке и преко варошице **Високога** пење се уз Бусовац и планину Витез за у

Травник (517 кил.) варош од 7000 душа на ушћу Луке у Лашву. За одбрану своју нема зидова, као друга места, него само једну тврђавицу од четири поља са кудاما, но која је на брду, које раздваја обе реке, па мало има простора и бију га околна виша брда.

Пут се даље пење на планину Влашић и силази у долину реке Врбаса за у

Гаице (552 кил.) варош од близу 4000 душа на левој обали Врбаса, преко кога има камени мост близу Ушћа Плиеве. Цела је варош ограђена зидом и кудاما, има двоја врата и брани је тврда тврђава. Има чувену салитрану.

Даље се иде низ Врбас с леве обале, па се окреће на исток и кроз теснац пролази се за у **Велешево** и

Ћључ (604 кил.) тврђава на левом брегу Сане. За тим се пролази кроз **Петровац** тврђаву у

Вилу (634 кил.) тврђаву на северном огранку Лопате. Одавде се иде подином исте планине и силази у

Вињањ (669 кил.) на острву у Уни, где има и тврђава; на десној пак обали крај **Прековња**. Има ће свега до 3000 душа.

После се иде низ Уну десном обалом, и кроз тврђаву **Крупу** и **Отоку** долази се у

Нови (711 кил.) на десном брегу Уне према ушћу Сане. Тврђава није бог зна како јака.

У **Нови** може се доћи из **Ћључа** и другим

путем, то јест, преко Старог Мајдана где се копа силно жељезо, — јер је у пола краћи.

Из Новога до Костајнице, опет на Уни (на левом брегу), износи нешто преко 20 километара.

Мисли о војноме устројству.

(Гроши и Шангарње.)

(Наставак.)

Свако оружје, заједно с духом, мора имати тврде основе и у самоме устројству.

Обично се говори: „пешадија је царица биткама.“ И то је истинито: она је главни чинилац у борби и отпорна тачка свима осталим врстама оружја. Кад се она креће, савлађујући једно за другим све препреке — тад је победа. Кад она сачува своје место — бој је не решен, и сретни маневар, смела радња може још успеха донети. Кад се одступа не користећи се препрекама, које би могле да задрже противника — то је знак пораза. Положајем пешадије на бојноме пољу регулише се положај и наравствени дух све војске.

Та пешадија, која је главно оруђе бојне силе и чврстоће, како се у нашој војсци добавља и потпуњује? Из годишњег контингента ми пре свега одбирамо боље људе за специјалне родове оружја — и то је паметно; за тим избирамо најизрасније људе за коњицу и за возаре; на послетку најчвршће људе жртвујемо нарочито корпусу — стрељачким батаљонима. Па из овога остатка, који дође у линијску пешадију, сваке године вадино понаивањаније

људе за гарду, а у самим батаљонима градимо још две одабране чете од шест. Шта ће изићи сад из остале четири чете средине, које чине свагда главну и при том предњу масу наших линија? Ове су чете лишене свега, што чини рад, силу и чврстину. У рату се одмах и показују ови недостатци. На свршетку талијанскога рата, кад жега и прашина досађиваше војсци а друга путовања готово је убијаше, чете једва домиљиваху до бивака; иза њиних колона свагда много изостајаше.

Преко је потребно да су масе пешачке под једнако чврсте у свима својим деловима, да се слабост и сила равномерно свуда раздели а не сасрећује сила на неким тачкама линије, слабост — на другим. У начелу ми смо са свим против сваке одабране војске; ако се баш хоће да их има, то бар да су у што мањем броју.

Набављањем треба се старати да најлакши људи дођу у коњицу, најзраснији и најјачи, у пешадију. Сетимо се само да пешак носи готово 35 вила терета! Изгледа као да је дошло време да једном нестане и тих одвојених стрељачких батаљона. Њихово особито оружје, сад је постало опште у својој пешадији. Њихова особита вештина у гађању подлежи сумњи. Засебно употребљење стрељачких батаљона у боју већином је незгодно. Како се може једним стрељачким батаљоном да опаше сва линија од свију батаљона? Остављајући стрељачки батаљон за особите цели, у више прилика догађа се, да га не употребљујемо као предњу војску но као резерву или потпорицу т. ј. са свим противно његовоме опредељењу.

По нашем мњењу, најзгодније је подељење батаљона у пет чета: четири линијске и једна стрељачка чета, у свакој по два вода као у Прусији и Русији. Сваки батаљон тада има свој завој *) и своје искусне стрелце за гађање у белегу.

Да разјаснимо, шта ми разумемо под гађањем у белегу. Ма у какOME душевном стању да је војска, она у распламћеној борби никад не пуца у **извесну** белегу, ретко и нишани, већ бацају зрна право пред собом брже и спорније. Да би се ум војника могао забављати рачуном о гађању, њему је преко потребан ма каки закон. Само размештањем гомила иза разних заклона на крилима батаљона или у неколико иза његове линије, може се доиста добити **гађање у белегу**, које би одговарало артилерији противничкој и терала њену потпору иза заклона, од куда они бацају смртоносну ватру. Ове дужности имају стрељачке чете. За тим сви остали водови треба да су из једна готови да у час у низ изађу или да овоме потпором буду, јер у последњим борбама ватра из низа веома често замењује ватру пређашњих линија.

И линије, из овако склопљене пешадије. добијају сву чврстоћу, која се само желети може. Поменимо још један услов: ређименско устројство мирнога доба треба да је са свим слично устројству ратнога доба. И све довођење војске у **ратно** стање, треба да стоји само у потпуњењу личнога састава војске.

Нова склапања и сваковрсно мењање кадрова, које се код нас често чини, без и каке сумње узрок су нереду.

*) Расути стрелци око батаљона у густоме строју зову се завој батаљонов. Пр.

Коњица је оружје брзине, оружје, које не сатире великим ударима, већ **наравстеним утицајима**. У опште се мисли, е као год што се, при ударима две пешадије бајонетима, крв потоком пролева, тако исто и при удару коњице она дејствује механичким ударом: грудима коњским потискује масе а сабљама и копљима расејава. Тако нигда не бејаше: двобоји сабљама и бајонетима само су изузеци и готово свуда по јединце. Од новијих војска, само се под Инкерманом људи упустише у међусобну борбу ал и то само за тренутак. Обично се криза решава **наравственим утицајем, а не правом радњом самога удара**. И пешадија, која није била кадра својом сталношћу и чврстоћом да потресе и устукне коњицу, што јуриша, у више прилика биће разбијена не добивши ни једнога удара од сабље.

Улога оружја, које може да достигне такве послетке, не може никако да ослаби; на против, она ће још порасти. Но за то је преко потребно да се коњица **преобрази** према новим захтевима; а начело је за то преображење веома просто: **треба олакшати коњицу, да би јој увећали брзину**.

Снажној мазги, која увек иде ходом по путевима, ми велимо доста је 100 кил. *) А бојноме коњу, који се са својим јахачем креће у свима брзинама, по свима могућим местима, и који на бојноме пољу мора да изјави максимум брзине, ми одређујемо терет, према врсти коњице, од 115 до 150 килограма!

Ми морамо све чинити само да олакшамо коњицу. **Лаки јахачи, на смелим, издржљивим ко-**

*) Килограм је нешто већи од наше 3 литре. 17⁵ килограма равно је једном пуду.

њима — то је девиза коњици. На тркалиштима ми са свом бригом тражимо жокеје, јер знамо да олакшица од свакога драма већ даје преимућства; за коњицу тражимо гренадире! За њу треба пре свега тражити људе, који су привијенути коњма, а после људе, који одговарају образцу **лакких** коњаника. Људи, из коњице, који би се за време једнога месеца показали незгодни за коњаничку службу, треба одмах да се преведу у пешадију или у друге редове оружја. А да ли је потребно говорити, да се шлемови, оклопи, све сувишно у опреми, као и врло високи коњи, треба да одбаце *) и да сва француска коњица ваља да има само једну врсту **коњице**, у којој би се за сваку рејменту тражили подједнаки коњи. У свакој рејменти треба да су коњи по могућности једне величине и исте расе: тад се само по себи појављује једноставност у њиховим брзинама. Све сувишне ствари, као и бивакове потребе треба да се возе у лаким колима, која би могла свуда ићи за својима ескадронима. Без тога не може коњица да опстане.

Ови предлози преиначења, а особито укидање кирасира, изазваће буру незадовољстава. Но помислимо само, како величанствену слику представљаше наша коњица, блистајући челиком и златом, кад оно пролажаше кроз Њемен и кад бејаше код Бородина, а како жалосни бејаху остатци њени, које при свршетку рата онако кињеше козаци.

*) Мисао о укидању шлемова и оклопа, стоји са свим на савременом савршенству ватренога оружја. Кад усавршавање дође до краја, кад на прилику, пушке буду бацале 40 зрна у минути, место 6, очевидно, по јестаственоме прем да и чудноме преврагу ствари, војска (пешадија и коњица) ће морати прибећи и опет заштитноме оружју.

Прим. Трошијева.

Коњица је у пуном смислу речи одабрано оружје; ништа се посредно у њој не може трпети; у толико више, она се мора веома паметно да употребљује. Обично веле, коњицу треба свакојако штедети и заклањати, и тек кад дође дан борбе, пуштити је, без и најмањег колебања, да учини све жртве, које само она може. Начело је истинито; но се свакојако варају у избору тренута њене употребе. Не треба никако заборављати, да је коњица нарочито оружје, које има задатак да реши борбу и да испуња пешадију, која је пре тога ватром расута. Јуриши на пешадију, потпуно уређену, која је сачувала сав свој дух, сву своју ватру, у највише прилика уништавају коњицу и потресају јој сопствено уздање у се.

Додајте овде неколико Шангарњевих мисли, који доцртава коњицу и спомиње, бар у неколико речи и друге врсте оружја.

Може бити, вели он, е ће простране равнице, које коњицу подвргавају силним губицима од ватре, од сада бити незгодније за њено дејство, него земљиште лако таласасто, где се коњица може час по заклањати од ватре а за тим од један пут бацити се на потрешене масе. Сва њена снага стоји у брзини. Осим рад Алжира, њој не треба ватрено оружје; да, оно може у неколико бити корисно за давање знака на предњим стражима, и да простим димом заклања земљиште, на коме пешадија и артилерија чине своје распореде за наступање или обрану.

Ослободимо једном коњанике од тешких пушака, дугачких пушака и од малих пушака, које готово ни у једној борби не пролише и чије крви: Оба та

оружја могу се заменити кратком мушкетом, што се оздо пуни. Не треба такође очекивати, да наши драгуни врше своје службе, као што се то чињаше за Лудвика XIV. и у битки код Фонтеноаја. Узмимо им брзо ужасне пушке!

Наша је артиљерија између најбољих у Европи. Но жлебни топови, који гранатама својим код Солферино претуратују прву линију гађаху чак удаљене резерве аустријске, — очевидно требало би да дају, блажије лукове зрнима. Људима пак, што нам светују грдну артиљерију, „којом ће се све битке решавати“, — напомињемо, да је време млађаних батаљона и веома великога броја топова било за нас ерој некорисних победа, иза којих су наступиле неуклониве беде.

Не треба заборављати и инжењерско искуство, треба да држимо наш инжењерски корпус на висини, коју њихово уважање с правом захтева; но чувајмо се већег броја пионира и сапира него што би требало за послове око опсађивања градова свега контингента.

(Свршиће се.)

Положаји.

Од Лера.

(Наставак.)

Ево **ваљаног** распореда, на који се треба угледати (дао га је Наполеон на дан битке код Фриданда):

„Маршал Неј стаће на десноме крилу од Постенења до Сорлака.

„Маршал Лан биће средина и заузеће простор од Постенена до размештаја маршала Мортиера.

„Овај последњи биће лево крило и заузеће Хенрихсдорф, пут кенигсбершки и даље према десном крилу руске војске.

„Маршал Мортие не ће излазити напред (n' avansera jamais), јер се мисли наступати десним крилом, које ће према томе имати лево крило као осу свога вратања.*)

„Коњица ђенерала Еспања и Груши-ја расположиће се на левом крилу. Ђенерал Виктор стаће у Постенен и биће резерва маршалу Неју.

„Царска гарда иза Постенена.

„Цар код резерве.

„Неј ће први напасти . . .“ (Vial, Cours d' art et d' histoire militaires. Т. II, р. 389.)

Као образац рђавога распоређења, осим поменутога распоређења сардинске војске код Санта Лучија, може служити распоређење Шварценбергово уочи 14-г Авг. 1813, пред битком код Дражђана.

Већ је поменуто, да у јестанству нема таког положаја, који би се могао упоредити са теоријским идеалом; да се положај може усавршити т. ј. уклонити сви његови недостаци, само згодним расположајем војске или фортификацијским радњама, које опет могу бити **активне** (постројење згодних путова по свима правцима да је војсци лакше да се узajамно потпомаже) и **пасивна** (подизање утврђења и разних преграда, да се непријатељу наступање отежа). У опште питање о утврђивању поло-

*) То је све; што се боја тиче одређена је само намера. Да, на последњу још кратак додатак, да ће Неј први почети да напада,

жаја стоји у отварању што више и што удесних путова себи, а у закраћивању приступа (од стране непријатеља) ка положају, који смо ми посели. Кад се положај за времена поседа (као што је то лепо објашњено при поседању за обрану разних земљиних предмета), прво, на шта треба пазити, јесте да се положај у активномоме смислу оснажи.

„Сила војске, говори Наполеон, мери се као и у механици, масом која је помножена брзином.“ Што не достаје маси, то се допуњава њеном окретношћу, т. ј. способношћу да за најкраће време дође једној или другој тачци, куда треба; ово нам најбоље може потврдити војна историја (радје Фридрихове у 1757 а особито ђенерала Бунапарте у Италији 1796 године). Знаменити ауторитети у стварима војним, непрестано су тврдили ову истину; маршал Саксонски, из једна говораше, е „тајна победе стоји у ногама“ т. ј. у брзини кретања; Лоид, е „војска, која добро иде, не може бити разбијена.“ На полетку, ако се узме у призрење, да успех у боју зависи готово једино од **жеље** и **могућности** у најкраће време помагати један другоме, то особита важност активнога ојачања положаја, не подлежи никаковси сумњи.

Да би се јасније увидела корист од утврђених положаја у опште а нарочито ојачање њихно у активномоме смислу, доста је само да поменемо Торес-Ведрас.

Херцег Великтон, са 70.000 редовне војске и 60.000 милиције да би прикрио Лисабон, заузео беше положај дугачак око $8\frac{1}{2}$ сахата, — од више велик' дакле према броју његове војске. Да поло-

жај не беше утврђен, не би се никако могао сачувати, у толико више, у колико се при такоме услову 60.000 милиције, за бој у отвореноме пољу не би никако могло ни да рачуна. Ал' вако он бејаше утврђен, милиција 1, за грудобранима не уступаше редовној војсци; и према томе силе се Велинктонове удвоише. Непосредна обрана утврђења*) могаше се оставити милицији, а 70.000 редовне војске бејаху резерва.

Даље 2, крила положају бејаху толико јака**), да се могаху сматрати као неприступна. То је већ знатно скраћивало положај.

Треће, пред средином положаја на $4\frac{1}{2}$ сахата даљине протезао се гребен Сиера-де-Монте-Љунто, делећи просторну предњу у два округласта дела. Гребену је овоме толико тешко приступити, да војска могаше само одвећ тешко преко њега с артилеријом прећи (а без артилерије се, извесно, не могу линије да нападају). Он се могаше да обиђе само једним путем, ал тај бејаше у домаћају оружја. Овај земљишни услов бејаше веома незгодан по

*) На 8 сахата од Лисабона, међу морем и реком Таго, протежу се два одвојена гребена (последњи на 6 сах. од Лисабона), побочне попречне косе од последњег одсека Сиера д' Естрела. Ове две засебне зоне (део сфере) Велинктон бејаше претворио у два одвојена бојна поља. На њима бејаше подигнуто 126 одвојених утврђења са 247 топова (1812 год. број утврђења дошао је до 142 а топова до 534).

**) У подножју удаљеније косе од Лисабона протичу речице: Цицандра, што утиче у Океан, и Аруда, што иде у Таго. На Цицандри бејаху начињене бране. С почетком кише вода се разлила и већи део долине пред новим крилом бејаше готово непроходно море. Оваке бране бејаху подигнуте и на десном крилу на Аруди: а приступне стране висина на тим местима, бејаху сручене (ескарповане).

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Французе (или два одвојена напада, дакле са свим слаба, или један; ал' чим један, положај се већ у пола скраћивао). Велиingtonу бејаше ово добро дошло, у толико више, у колико **положај**, захваљујући њиховоме предвиђају, **имађаше** веома **много попречних путова** (дуж све предње линије од Тага до мора, а тако исто међу обе утврђене линије), и главна му војска бејаше сасређена са средином, међу Торес-Ведрасом и Монте-Аграца. И овим срећним положајем, сајузници могаху да смање бројну оскудицу (ако би се та и осећала) брзином кретања *) (бројно надмоћије стајаше на страни савезника; Масена имађаше 40.000 до 50.000). У исто доба, Французи (који за пролазак од Цинцандре к Алгандри т. ј. с левога на десно крило линија) морадеше учинити веома тешки и заморавајући прелаз, док савезници, сасређено расположени, помоћу **згодних попречних путова**, могаху за веома кратко доба сасредити све своје силе на ма којој тачци. **) Из овога се види колико је важан активно ојачан положај.

На последку, ако се помисли на све наведене околности, које помагаше те се знатно скрати положај, а још и то, да је он био утврђен и да утврђења имађаху главни задатак да умање приступе ка положају (појамно је, што је положај неприступ-

*) Наполеоново „suppléer au nombre par la rapidité des marches (недостатак у броју уклонити брзином кретања)“ или опет његово: se multiplier par la vitesse (ојачати снагу брзином).“

**) Да би се уверили, да л' сте добро изабрали положај — вели Фридрих — нужно је осведочити се, да ли, ако ви учините незнатно кретање, непријатељ мора да учини веће... Онај положај у коме се морате мање поврстати, биће и згоднији.“

нији, све се шире војска може на њему да размести), то није тешко доћи до закључења, а поред све по изгледу веома велике дужине положајеве, Торес Ведрас бејаше веома zgodан.

Према времену и средствима, питање о ојачању утврђења појављује се у два вида: 1., кад је кратко време и мало средстава — подижу се на положају утврђења на брзу руку; 2., кад је и времена и средства доста, на положају се налазе за времена спремљена утврђења.

У првој прилици тактичко питање руководи посао, фортификацијско има само потчињене улоге. Инженер је само тада кадар да потпуно паметно реши постављени му задатак, кад при утврђивању положаја помишља на следећа тактичка дата: 1, на број одредов, 2, састав његов и 3, на задатак његов; иначе он ће падати у веома грубе погрешке. Тако на прилику, не помишљајући на број одредов, он може подићи сипасет сувишних утврђења и тим ће узалудно морити војску и трошити јој снагу у оно доба, кад утврђењима баш готово ништа друго не мислимо но да сачувамо снагу њену за одсудни час боја. Не мислећи на састав одредов, он може не оставити ни једнога међупростора на утврђењу (оваки се отвори обично сматрају у опште као најслабије тачке, ал' то није увек паметно; нарочито кад одред има коњице, овака места могу бити наснажније тачке) и тим са свим закратити радњу коњици. Даље: не мислећи на цел дејства, односну важност разних тачака на положају, инженер не може знати, где ми мислимо само да мотримо, где ћемо се ограничити на чисту

обрану, где на против, у згодно доба мислимо и нападачке улоге да играмо; на кратко: где се мисли да постави јака снага, где главна маса резервенска, где само незнатан део. Ако ових дата нема, он не ће моћи као што ваља да одреди форму утврђења, а на име: а, где треба да је грљан, где може бити и без њега, б, где преимућно треба **право линијски цртеж** (на споредним тачкама, што заштићавају приступе другим, главним), где **изломљени** (на кључевима положаја, рад самосталније њихне обране).....

(Продужиће се).

Новине и ситнине.

Аустријски листови доста испросишаше речи о француској алијанцији, сад опет савајау о неком турском савезу.

Веома је смешна њихова мрзост на Словене и Румуне, а још је смешнији грдњи страх што га имају од Русије, и с тога играју таку улогу која помрачује ум а угушује свако осећање човечности и правде. Најраспрострањенији бечки лист непрестанце тера своју турску политику, и бада муњевите чланке на хришћанске народе у Турској, баш као да се најмио у Султана. Овај лист без околишења признаје, да уздише за часом кад ће Турци упасти у подунавске кнежевине, да најпре очисте ово гнездо бунтовних Румуна, па да за тим, разуме се, метну под свој јарам и Бугаре и Србе и т. д. Једина брига тог туркофилског журнала та је, да се Турска не зарати пре, него се осигура за сурадњу западних сила и Аустрије. Тиме већ износи јасно целом свету на видик трипли савез француско-аустријско-турски.

Correspondance de Berlin.